

EKOLOŠKA POLJOPRIVREDA U HRVATSKOJ – ANALIZA RAZVOJA I STAVOVI MLADIH O EKOLOŠKIM POLJOPRIVREDNIM PROIZVODIMA

STRUČNI ČLANAK

NIKOLA RAMOV, LANA SLAVUJ BORČIĆ

Ekološka poljoprivreda u Hrvatskoj značajnije se razvija posljednjih desetak godina. Rad daje pregled razvoja i aktualnog stanja ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj prema odabranim aspektima te donosi rezultate online anketnog istraživanja provedenog na prigodnom uzorku od 135 ispitanika. Anketnim upitnikom ispitana je osviještenost mlađe populacije (od 18-30 godina) o ekološkim poljoprivrednim proizvodima u Hrvatskoj.

Ključne riječi: ekološka poljoprivreda, razvoj ekološke poljoprivrede, anketno istraživanje, stavovi o ekološkim proizvodima, Hrvatska

Uvod

Iako danas još uvijek prevladava konvencionalni način uzgoja hrane, ekološka poljoprivreda se ubrzano širi kao praksa zdravijeg življenja, kao strategija preživljavanja ruralnog (dijelom i urbanog) stanovništva te kao svjetonazor (Puđak i Bokan, 2011). U proučavanju ekološke poljoprivrede i njenih utjecaja neophodan je multidisciplinarni pristup, a uloga geografije u tome očituje se kroz proučavanje fizičkih i društvenih obilježja u definiranom geografskom prostoru (Šiljković, 2000). Ciljevi ovog rada su: dati pregled razvoja i aktualnog stanja ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj te predstaviti rezultate anketnog

istraživanja kojim se ispitala osviještenost mlađe populacije (od 18-30 godina) o ekološkim poljoprivrednim proizvodima u Hrvatskoj.

Ekološka poljoprivreda - komplementarnost proizvodnje s ekosustavom

Ekološka poljoprivreda je sustav u kojem se upravlja poljoprivrednim gospodarstvima i proizvodnjom prehrambenih proizvoda ujedinjujući održivost i maksimalnu moguću zaštitu klime i

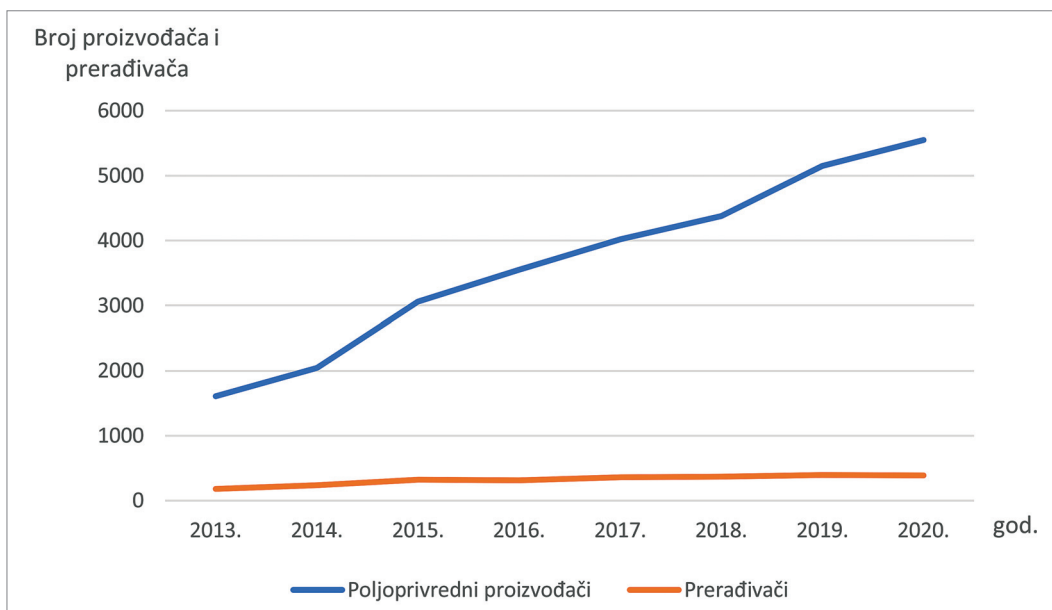
okoliša, biološke raznolikosti te prirodnih resursa. Velika se pažnja pridaje dobrobiti životinja kao i proizvodnim standardima koji moraju biti u skladu s propisanim zakonima vezanima uz ekološku proizvodnju te zahtjevima potrošača (Ministarstvo poljoprivrede, 2021). Pri ekološkoj proizvodnji bitno je uspostaviti prihvatljivost agrotehničkih metoda proizvodnje uz naglasak na plodnost, stabilnost i biološku raznolikost tla, raspoloživost voda, prirodna svojstva životinja, biljaka i krajobraza, prirodne sile i obnovljive izvore energije te uporabu sredstava i preparata koji su dopušteni u skladu sa zakonima ekološke poljoprivrede (Bogović, 2018). Ekološka poljoprivreda također podrazumijeva proizvodnju hrane u kojoj nema upotrebe raznih mineralnih gnojiva, pesticida, genetski modificiranih organizama i ostalih preparata na bazi kemije (Batelja Lodeta i dr., 2011).

Kod zagovaranja ekološke poljoprivredne iznimno je važna teza kako je ekološka poljoprivreda ekonomski jednako učinkovita, a ekološki manje rizična od konvencionalne (Cifrić, 2003). Proizvodna učinkovitost se razlikuje ovisno o istraživanjima, jedna tvrdi da nema prevelike razlike u prinosima (Pimentel, 2005, prema Renko i Bošnjak, 2009), a druga ističu oko 20 % manji prinos primjenom ekološke poljoprivrede naspram konvencionalne (Meader, 2002, prema Renko i Bošnjak, 2009). No, u jednome se uglavnom svi autori slažu i istraživanja većinom daju slične rezultate, a to uključuje konstataciju da se primjenom ekoloških principa proizvodnje uvelike smanjuju troškovi energije, kao i troškovi vezani uz uporabu umjetnih gnojiva i raznih kemijskih preparata kao što su pesticidi, herbicidi, fungicidi i dr. (Renko i Bošnjak, 2009). Upotreba kemijskih preparata je u ekološkoj poljoprivredi svedena na minimum za razliku od konvencionalne proizvodnje koja bez njih ne bi mogla funkcionirati. Unos pesticida je u organskom uzgoju smanjen za 97 % što je iznimno bitan

podatak s obzirom na njihovu štetnost u hrani i okolišu (Dubois i dr., 2002, prema Pejnović i dr., 2012). Također, treba istaknuti kako je u ekološkoj poljoprivredi zabranjena uporaba GMO-a dok je u konvencionalnoj proizvodnji postala i poželjna. Što se tiče utjecaja na okoliš, vrlo je jasno kako je konvencionalna poljoprivreda jedan od najvećih zagađivača u modernom dobu dok je u ekološkoj poljoprivredi, jedan od najvažnijih ciljeva upravo smanjenje te štetnosti na okoliš. Kod očuvanja plodnosti tla na kojem se vrši poljoprivredni uzgoj, prednost je na strani ekološke poljoprivrede koja proizvodnim metodama čuva te povećava samu plodnost tla, dok konvencionalna poljoprivreda dovodi do potpuno suprotnih procesa (Renko i Bošnjak, 2009). Osim toga, mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva danas teško mogu opstati u moru velikih poljoprivrednih kompanija, a upravo ekološka poljoprivreda može pozitivno utjecati na stabilnost određenog geografskog prostora. Njome se otvaraju mogućnosti za smanjenje iseljavanja seoskog stanovništva, potiče razvoj lokalne ekonomije i očuvanje ruralne zajednice te jača status poljoprivrednika u društvu (Šiljković, 2001).

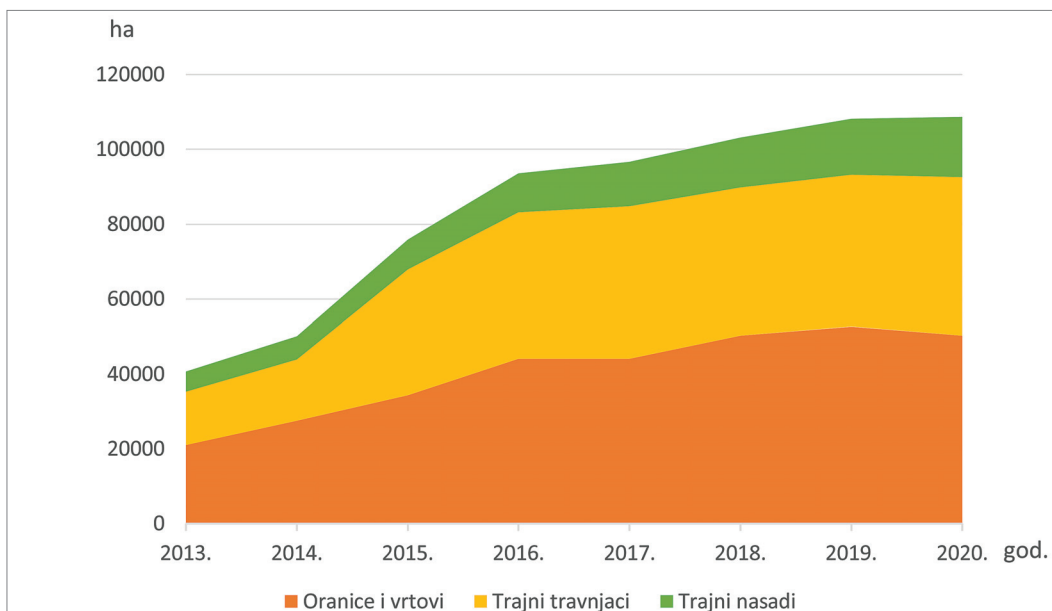
Razvoj i stanje ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj

Broj ekoloških poljoprivrednih proizvođača bilježi kontinuirani rast od 2013. te je u Hrvatskoj 2020. godine zabilježeno 5 548 ekoloških poljoprivrednih proizvođača (sl.1). Prerađivača ekoloških proizvoda je znatno manje, 2020. bilo ih je tek 389, a među njima je najmanje onih koji su se 2020. bavili proizvodnjom mliječnih proizvoda (samo šest). Ni prerađivača mesnih proizvoda nema mnogo, 2019. bilo ih je tek sedam (Ministarstvo poljoprivrede, 2021). Ako se sagleda početak službenog bilježenja broja ekoloških proizvođača iz 2002. godine, u Upisniku proizvođača u ekološkoj proizvodnji

Sl. 1. Broj ekoloških poljoprivrednih proizvođača i prerađivača 2013.-2020. god.

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, EKO statistika, 2021.

Sl. 2. Površina ekološkog korištenog poljoprivrednog zemljišta po kategorijama u hektarima 2013.-2020. god.

*Površine u tablici obuhvaćaju površine u prijelaznom i površine u završenom prijelaznom razdoblju

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, EKO statistika, 2021.

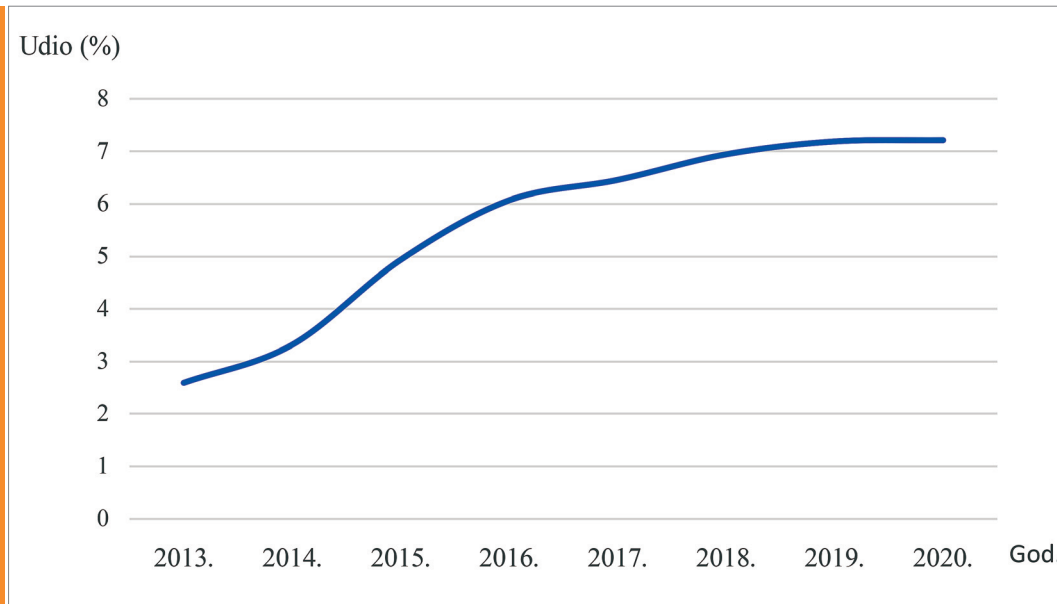
poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda tada je bilo upisano svega 2 proizvođača (Gugić i dr., 2017). Dakle od tada do danas, broj proizvođača kontinuirano raste.

Površine pod ekološkim uzgojem (obuhvaćaju površine u prijelaznom i površine u završenom prijelaznom razdoblju) također se povećavaju posljednjih sedam godina (sl. 2). Tako je 2020. u Hrvatskoj bilo 108 659 ha poljoprivrednog zemljišta pod ekološkom proizvodnjom. Najviše su zastupljene oranice i vrtovi s 50 202 ha te nešto manje trajni travnjaci s 42 332 ha, dok su trajni nasadi bili zastupljeni s 16 125 ha (u 2020.godini). Koliko je taj rast značajan dokazuje i podatak da su u desetogodišnjem razdoblju od 2007. do 2017. godine površine pod ekološkom proizvodnjom porasle za čak 13 puta, bilježeći tako najveći porast u EU u tom vremenskom razdoblju (Grgić i dr., 2019).

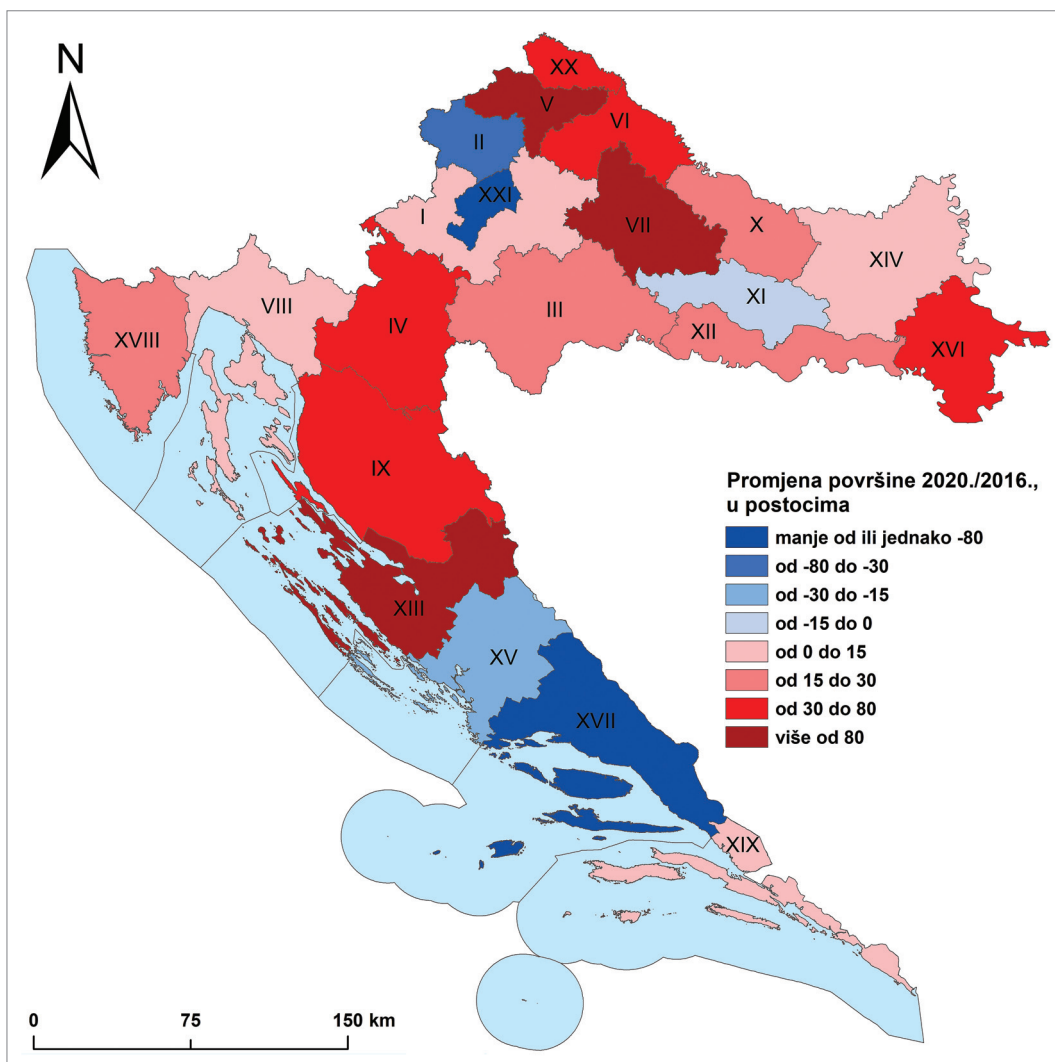
Vrlo važan pokazatelj u razvoju i stanju ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj je i udio povr-

šina pod ekološkom proizvodnjom u ukupno korištenim poljoprivrednim površinama (sl. 3). Taj udio bilježi kontinuirani rast te je udio površina pod ekološkom proizvodnjom u ukupno korištenim poljoprivrednim površinama 2020. godine iznosio 7,21 %.

Što se tiče prostorne raspodjele ekološkog korištenoga poljoprivrednog zemljišta po županijama u 2020., najviše hektara takvog zemljišta nalazi se u Osječko-baranjskoj županiji (19 107 ha), Ličko-senjskoj (17 746 ha) te Virovitičko-podravskoj (11 021 ha). Najmanje površine pod ekološkom proizvodnjom ima Krapinsko-zagorska županija (samo 173 ha) (Ministarstvo poljoprivrede; Eko statistika 2021). Ekološka poljoprivredna proizvodnja nije imala jednak prostorni razvoj u svim županijama u razdoblju od 2016. do 2020., pa su u navedenom razdoblju neke županije doživjele znatno relativno povećanje, a druge pad površina pod ekološkom proizvodnjom (sl. 4). Pri-

Sl. 3. Udio površina pod ekološkom proizvodnjom u ukupno korištenim poljoprivrednim površinama 2013.- 2020. godine
Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, EKO statistika, 2021.

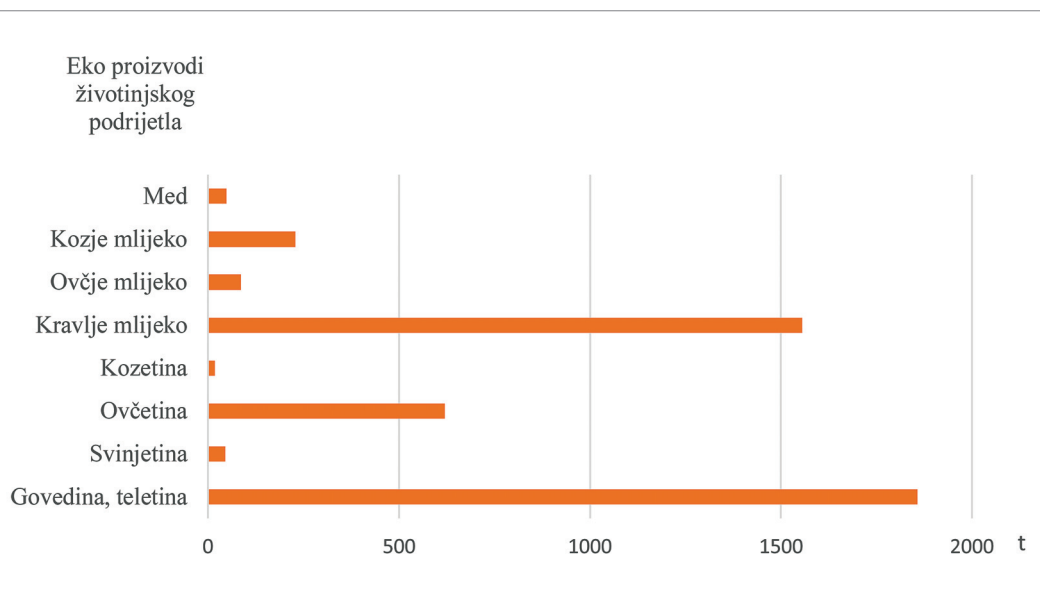

Sl. 4. Promjena površine korištenog ekološkog poljoprivrednog zemljišta u postocima po županijama 2020./2016.

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede; Eko statistika 2021; autori rada

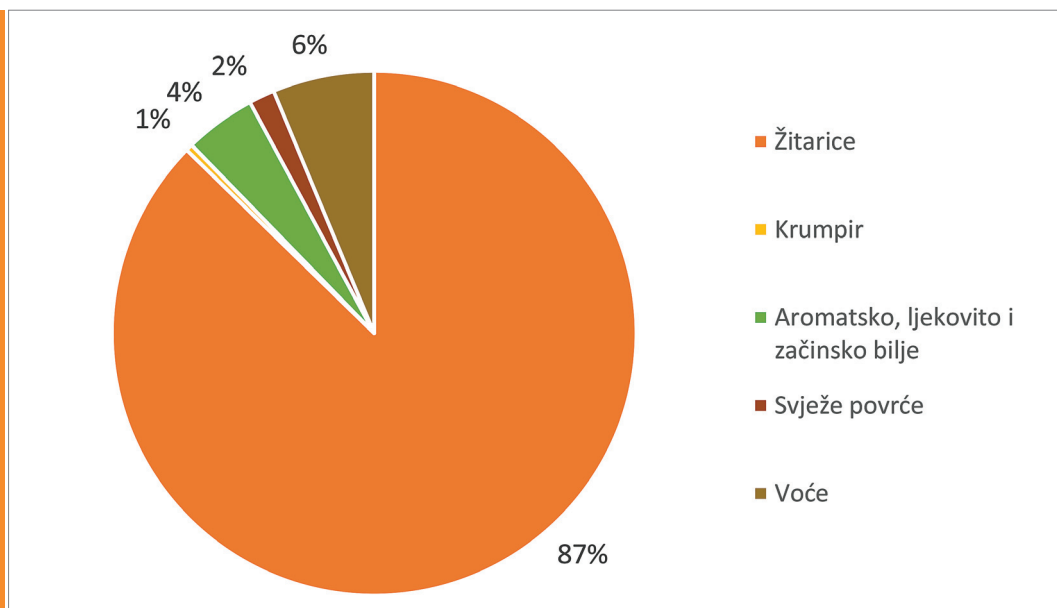
mjerice, najveće relativno smanjenje površina zabilježeno je u Splitsko-dalmatinskoj županiji i Gradu Zagrebu i to za preko 80 % u odnosu na 2016. Najveći relativni porast površina pod ekološkom proizvodnjom u navedenom razdoblju zabilježen je u Varaždinskoj (120 %), Bjelovarsko-bilogorskoj (96 %) i Zadarskoj županiji (83 %).

Što se tiče ekoloških proizvoda životinjskog podrijetla, prema proizvodnji u tonama 2020. najviše je proizvedeno govedine i teletine (1 857 tona), te kravljeg mlijeka (1 555 tona) (sl. 5). Prema podacima Ministarstva poljoprivrede (2020), proizvodnja ekološkog sira značajno varira iz godine u godinu, tako je primjerice 2015. proizvedeno 13 tona, a 2020. samo 4

Sl. 5. Ekološki proizvodi životinjskog podrijetla u tonama 2020. godine.

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, EKO statistika, 2021.

Sl. 6. Udjeli odabranih poljoprivrednih proizvoda (oraničnih usjeva i trajnih nasada) u ekološkoj proizvodnji 2020.

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede, EKO statistika, 2021.

tone. Proizvodnja meda također je varirala u promatranom razdoblju, od maksimalnih 60 tona proizvedenih 2014. do 48 tona proizvedenih 2020.

Od odabranih ekoloških poljoprivrednih proizvoda koji spadaju pod oranične usjeve i trajne nasade, najviše se proizvodi žitarica (prvenstveno pšenice i pira) kojih je 2020. proizvedeno 21 878 tona. Kada se promotre udjeli u proizvodnji, vidljivo je da se žitarica proizvodi uvjerljivo najviše (87%), a voće i povrće zastupljeno je samo sa šest, odnosno četiri posto (sl. 6). Od voća najviše proizvedenih tona otpada na ekološko grožđe (4 702 t) i masline (1 568 t), a od povrća na plodovito povrće (488 t) te korjenasto, gomoljasto i lukovičasto povrće (314 t) (Ministarstvo poljoprivrede, 2021). Podaci Ministarstva poljoprivrede pokazuju da je u 2018. godini samodostatnost u proizvodnji voća iznosila 48,2 % svih potreba domaćeg tržišta, a povrća 59,9 % svih potreba domaćeg tržišta. Drugim riječima, sve vrste povrća i većina vrsta voća (osim trešanja, višanja i mandarina) nisu dostatne za podmirenje ukupnih potreba domaćeg tržišta, nego je te proizvode potrebno uvoziti (Godišnje izvješće o stanju poljoprivrede u 2019). I jedno i drugo važan je temelj daljnjeg razvoja ne samo prerađivačke industrije već i turizma, a time i zapošljavanja većeg broja ljudi u poljoprivredi, industriji i turizmu.

Izravni distribucijski kanali ekoloških poljoprivrednih proizvoda

U izravne distribucijske kanale mogu se uvrstiti: prodaja ekoloških poljoprivrednih proizvoda na farmama, prodaja na kućnim vratima, poljoprivredne tržnice, sajmovi i sajamske izložbe, poljoprivredne trgovine ekološkim proizvodima. Radi se o kratkim opskrbnim lancima kojima je maksimalno skraćen put proizvoda od proizvo-

đača do potrošača. U kratke opskrbne lance spadaju i grupe solidarne razmjene koje su se intenzivnije počele razvijati posljednjih desetak godina. „Grupe solidarne razmjene (GSR) su neformalne skupine ljudi koji zajedno kupuju hranu i druge proizvode izravno od proizvođača“ (Slavuj Borčić, 2020, 13). Dakle, izravnu korist ostvaruju mali poljoprivrednici koji proizvodnju temelje na ekološkim principima (Slavuj Borčić, 2020). Kad bi se govorilo o početcima osnivanja grupa u Hrvatskoj, 2010. godina bila bi označena kao početna godina u kojoj su određena glavna načela po kojima bi grupe trebale djelovati te kada je osnovana prva grupa solidarne razmjene u Hrvatskoj (u Zagrebu). U imenu grupa nalazi se riječ solidarnost, a ona podrazumijeva uzajamnost, transparentnost i efikasnost (Sarjanović, 2014). Postoje brojne prednosti i koristi koje ostvaruju i proizvođači i potrošači pristupanjem takvim grupama solidarne razmjene. Proizvođači koji surađuju s GSR-ovima ističu: „izravne veze s kupcima, financijske transakcije bez posrednika, poštenije i bolje cijene, plaćanja na isporuci ili unutar nekoliko dana, više autonomije te veći osjećaj vrijednosti zanimanja i uvažavanje od kupaca“ (La Trobe, 2001; Sage, 2003; Kirwan, 2004; Jarosz, 2008; Darolt i dr., 2016, prema Slavuj Borčić, 2020, 13). Za kupce, prednosti predstavljaju: „znanje o tome tko je proizveo hranu, gdje i na koji način (transparentnost i dovoljno informacija o proizvodu), opskrba sezonskom i regionalnom/lokalnom hranom (iz čega proizlazi svježina i bolji okus hrane), poštena cijena (za kupce, ali i proizvođače), edukacija o prehrani (učenje o proizvodnji hrane, različitim namirnicama, novi recepti), manje količine ambalaže i recikliranje, jačanje veza u lokalnoj zajednici“ (La Trobe, 2001; Ilbery i Maye, 2005; Fonte, 2013; Darolt i dr., 2016, prema Slavuj Borčić, 2020, 13). Postoje i neka od ograničenja, no ona ne predstavljaju preveliku zapreku tome da se kratke opskrbne lance okarakterizira korisnima za cijeli sustav ekološke po-

ljoprivrede i plasiranja ekoloških proizvoda do krajnjih potrošača. Konzumenti više nisu samo pasivni krajnji kupci hrane, nego postaju aktivniji potrošači koji nastoje vratiti kontrolu nad načinom na koji je hrana proizvedena i distribuirana (Renting i dr., 2012, prema Slavuj Borčić, 2020), a grupe solidarne razmjene predstavljaju distribucijski kanal koji je baziran na lokalnim sustavima hrane te je pravedniji u društvenom i ekonomskom smislu (Slavuj Borčić, 2020). Lokalni sustavi hrane zamjenjuju „bezličnu i bezmjesnu hranu“ (Goodman i Goodman, 2009), kvalitetnim lokalnim proizvodima za koje je poznato tko ih je proizveo, gdje i na koji način (Slavuj Borčić, 2020). Udruživanje proizvođača, poglavito malih poljoprivrednih gospodarstava i uspostava kratkih lanaca opskrbe hranom imperativ je za uspostavu održive poljoprivredne proizvodnje i ravnopravnijeg nastupa proizvođača na tržištu (Godišnje izvješće o stanju poljoprivrede u 2019).

Stavovi mladih o ekološkim poljoprivrednim proizvodima

Jedan od ciljeva ovog rada bio je istražiti kakvi su stavovi mladih ljudi po pitanju ekoloških poljoprivrednih proizvoda. U tu svrhu provedeno je online anketno istraživanje na prigodnom neprobabilističkom uzorku od 135 ispitanika. Anketni upitnik bio je dostupan na društvenoj mrežama (Facebook, WhatsApp grupe) u vremenskom razdoblju od 15. kolovoza do 31. kolovoza 2021. godine, a obuhvaćeni su ispitanici od 18 do 30 godina. Upitnik je sadržavao ukupno 16 pitanja, a odabrana pitanja bit će predstavljena i analizirana dalje u radu.

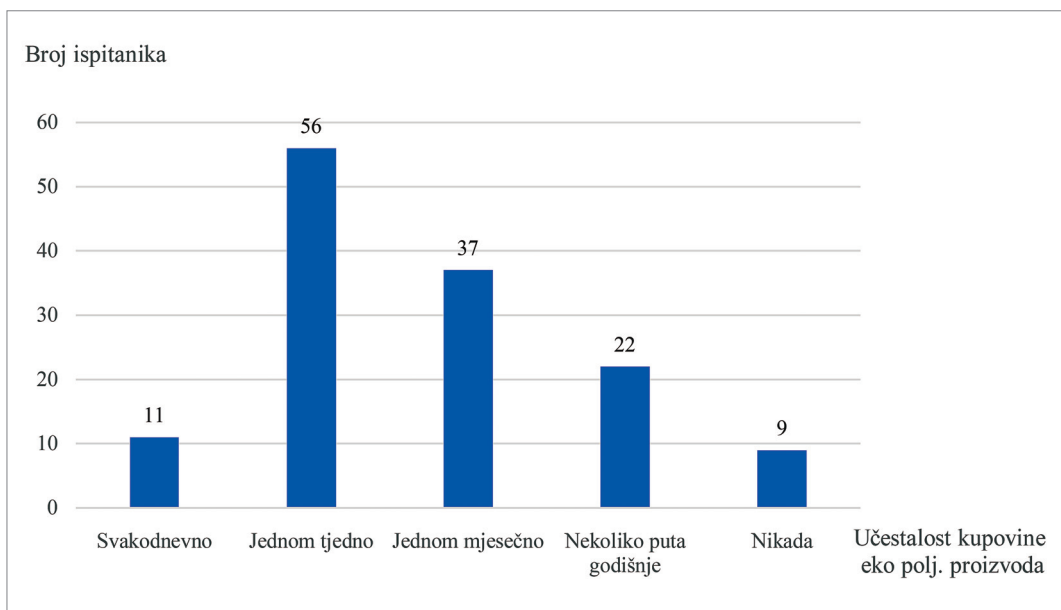
Sastav prema spolu ispitanika ukazuje na blagu prednost ženskog spola jer je u anketi sudjevalo 75 ženskih osoba te 60 muških osoba. Što

se tiče dobnog sastava ispitanika u uzorku, raspon od 18 do 30 godina podijeljen je u 3 razreda te je tako anketom obuhvaćeno 70 ispitanika koji svojom dobi pripadaju razredu od 18 do 21 godina, 55 ispitanika koji pripadaju razredu od 22 do 25 godina i 10 ispitanika koji pripadaju razredu od 26 do 30 godina. Prema najvišoj završenoj razini obrazovanja, daleko najviše je ispitanika sa završenom srednjom školom, njih 99. Nakon njih slijede ispitanici sa završenim preddiplomskim studijem kojih je 26, zatim 2 ispitanika sa završenom višom školom, 7 ispitanika s magisterijem ili doktoratom te naposljetku i 1 sa nezavršenom ili završenom osnovnom školom.

Ako se u obzir uzme najviša završena razina obrazovanja, ne začuđuje što je najviše ispitanika, njih 103, na pitanje o radnom statusu odgovorilo sa „Student/ica“, zatim njih 21 sa „Zaposlen/a“ te 11 sa „Nezaposlen/a“. Od onih koji su na prethodno pitanje odgovorili sa „Student/ica“, anketom je najviše bilo obuhvaćeno studenata Geografskog odsjeka PMF-a. Od ostalih fakulteta ističu se studij sestrinstva, učiteljski studij, ekonomija, informatički smjerovi, ali i drugi odsjeci PMF-a. Sveukupno je obuhvaćena široka paleta fakultetskih studija i smjerova. Analizirajući mjesto prebivališta, anketirani pokrivaju područje gotovo cijele Hrvatske. Najviše je anketiranih kao mjesto prebivališta navelo Grad Zagreb (39) dok ih je 36 kao mjesto prebivališta navelo Grad Vrbovec. Mjestima prebivališta obuhvaćeno je ukupno 15 županija i 42 općine/grada.

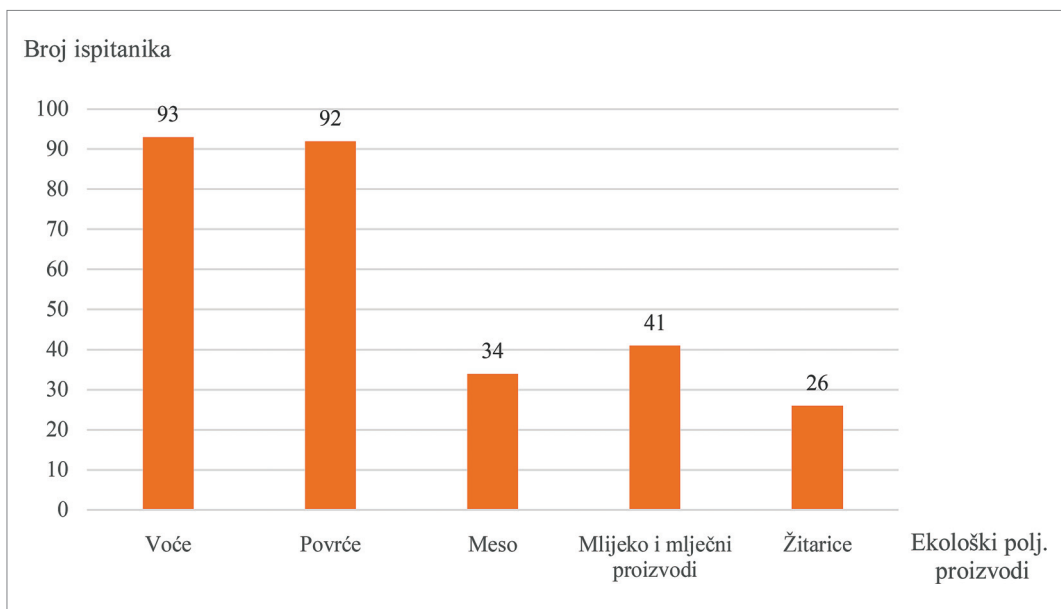
Ispitanicima je bilo postavljeno pitanje koliko često kupuju ekološke poljoprivredne proizvode (sl. 7). Najviše ispitanika (njih 56) ekološke poljoprivredne proizvode kupuje jednom tjedno. Zatim slijedi 37 ispitanika koji takve proizvode kupuju jednom mjesečno. Dvadeset i dva anketirana ekološke poljoprivredne proizvode kupuje samo nekoliko puta godišnje, a svakodnevno ih kupuje jedanaest ispitanika. Devet ispitanika

Sl. 7. Broj ispitanika prema učestalosti kupovine ekoloških poljoprivrednih proizvoda

Izvor: anketno istraživanje, 2021.

Sl. 8. Broj ispitanika prema vrsti ekoloških poljoprivrednih proizvoda koje najčešće kupuju

*Ispitanici su mogli odabrati više odgovora

Izvor: anketno istraživanje, 2021.

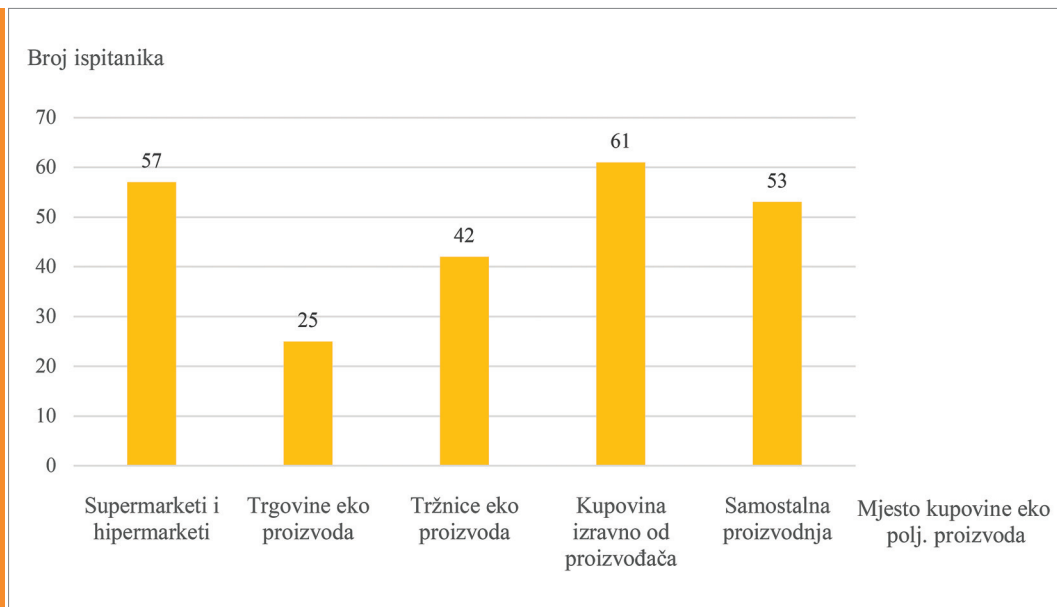
je navelo da nikada ne kupuje ekološke poljoprivredne proizvode te su izostavljeni iz daljnje analize.

Od ekoloških poljoprivrednih proizvoda anketirani najviše kupuju i konzumiraju ekološko voće i povrće, a više nego upola manje kupuju ekološki proizvedeno mlijeko i mliječne proizvode (sl. 8) Trideset i četiri ispitanika su istaknula da kupuju ekološki proizvedeno meso, a njih dvadeset i šest žitarice.

Kao najučestaliji odgovor o mjestu kupovine ekoloških poljoprivrednih proizvoda odabran je odgovor „kupovina izravno od proizvođača“ koju je odabrao 61 ispitanik (sl. 9). To je vrlo zanimljiv i pozitivan rezultat s obzirom da je takav način kupovine najpovoljniji za proizvođače i u širem smislu za održivost ruralnih zajednica. Na sljedećem mjestu po brojnosti mjesta kupovina su supermarketi i hipermarketi u kojima se

posljednjih godina značajno povećala ponuda ekoloških proizvoda. Može se pretpostaviti da je među ispitanicima koji kupuju direktno od proizvođača više onih koji žive u ruralnijim prostorima, iz razloga što su im proizvođači fizički bliže. Oni koji žive u urbanim sredinama više su primorani oslanjati se na supermarketi i specijalizirane trgovine, dakle kupovati preko posrednika i plaćati višu cijenu. Dio ispitanika (njih 53) odgovorio je i da imaju samostalnu proizvodnju, pa dio ekoloških proizvoda ne moraju kupovati. Učestali odgovor čine i tržnice ekoloških proizvoda, na njima kupuje 42 ispitanika, dok u trgovinama specijaliziranim za ekološke proizvode kupuje svega 25 anketiranih.

Većina anketiranih (njih 90) izrazila je slaganje s tvrdnjom da kada kupuju biraju ekološke proizvode proizvedene u Hrvatskoj (tab. 1). No, ipak je i 37 onih koji su odabrali odgovor „niti

Sl. 9. Broj ispitanika s obzirom na najčešće mjesto kupovine ekoloških poljoprivrednih proizvoda

*Ispitanici su mogli odabrati više odgovora

Izvor: anketno istraživanje, 2021.

Tab. 1. Broj ispitanika prema slaganju s tvrdnjom: „Kad kupujem ekološke proizvode biram one koji su proizvedeni u Hrvatskoj“.

Slaganje sa tvrdnjom	Broj ispitanika
Uopće se ne slažem	0
Ne slažem se	8
Niti se slažem, niti se ne slažem	37
Slažem se	57
U potpunosti se slažem	33

Izvor: anketno istraživanje, 2021.

se slažem, niti se ne slažem“ što može ukazivati da im porijeklo proizvoda nije bitna stavka prilikom kupovine ili možda ni ne znaju gdje su proizvedeni proizvodi koje kupuju. Navedeno ipak pokazuje na to da mlađa populacija većinom pazi na podrijetlo proizvoda što je izuzetno važno za funkcioniranje lokalnih sustava hrane.

Anketiranima je također bilo postavljeno pitanje vezano uz cijene ekoloških proizvoda u trgovinama specijaliziranim za takve proizvode. Većina ispitanika se slaže (njih ukupno 75) da su cijene ekoloških proizvoda u specijaliziranim trgovinama previsoke (tab. 2). No, 50 ispitanika se niti slaže, niti ne slaže s tom tvrdnjom što može ukazivati na to ili da nisu upoznati s cijenama

Tab. 2. Broj ispitanika prema slaganju sa tvrdnjom: „U specijaliziranim trgovinama cijene ekoloških proizvoda su previsoke“.

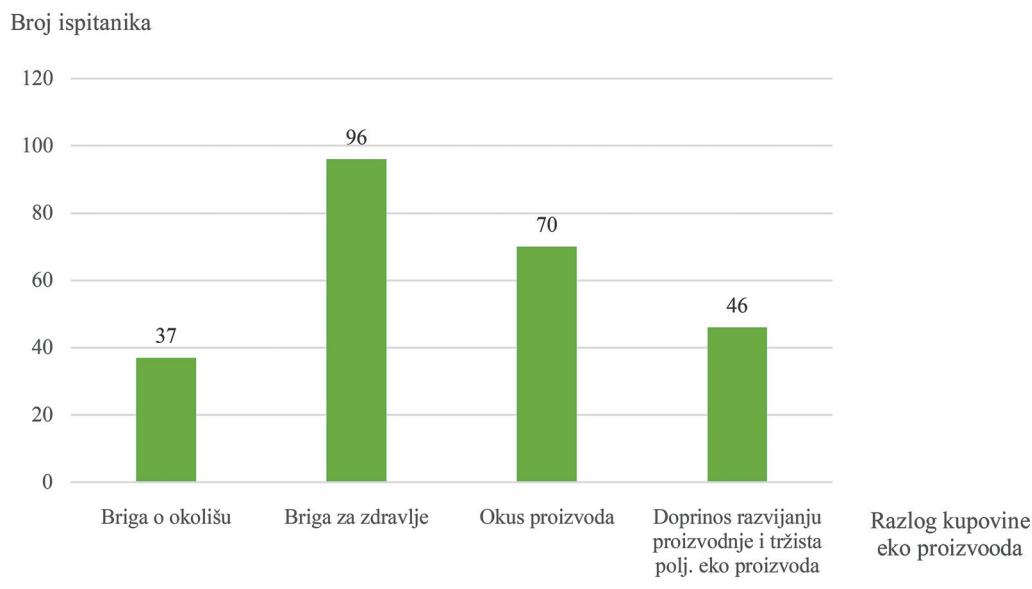
Slaganje sa tvrdnjom	Broj ispitanika
Uopće se ne slažem	1
Ne slažem se	9
Niti se slažem, niti se ne slažem	50
Slažem se	57
U potpunosti se slažem	18

Izvor: anketno istraživanje, 2021.

proizvoda u takvim dućanima (jer ih mali broj zaista i kupuje tamo, kao što je navedeno u prethodnom pitanju) ili su spremni platiti više za kvalitetan ekološki proizvod bez obzira na cijenu.

Što se tiče razloga kupovine ekoloških poljoprivrednih proizvoda, većina ispitanika (96) kupuje ih najviše zbog brige za vlastito zdravlje (sl. 10). Veliki dio njih (70) ističe i okus proizvoda kao važan razlog zbog kojeg biraju ekološke proizvode. Doprinos razvijanju proizvodnje i tržišta ekološkim poljoprivrednim proizvodima nalazi se na trećem mjestu po važnosti (odgovor je odabralo 46 ispitanika), a potom slijedi i zbog brige o okolišu (37). Dobiveni odgovori upućuju na to da je uzorkom obuhvaćenoj mlađoj populaciji bitnija osoba komponenta (vlastito zdravlje i okus hrane koju konzumiraju), nego širi učinci koje ekološka poljoprivreda i takvi proizvodi imaju na prostor i zajednice (briga za okoliš i poticanje razvoja proizvodnje i tržišta ekoloških proizvoda).

U jednome od pitanja bilo je važno dotaknuti se i grupa solidarne razmjene (GSR) o kojima je bilo riječi u prethodnom poglavlju. Vidljivo je da su mladi vrlo podijeljeni što se tiče upoznatosti s ulogom koje imaju grupe solidarne razmjene. Dio ispitanika upoznat je s važnošću GSR-a, njih ukupno 49 izrazilo je slaganje s tvrdnjom (tab. 3). No jednak je broj onih koji se niti slažu, niti ne slažu s navedenom tvrdnjom što može upućivati da su čuli za postojanje grupa, ali im nije jasna njihova uloga u podržavanju lokalnih sustava hrane. Ostalih 37 je onih koji se ne slažu s navedenom tvrdnjom te se može pretpostaviti da su to oni koji se možda prvi puta susreću s pojmom grupa solidarne razmjene. Od svih ispitanika samo je jedan član neke od grupa solidarne razmjene. To prije svega upućuje na vrlo slabu upućenost mlađe populacije u prednosti i pogodnosti koje se članstvom u takvim grupama postižu te koristi koje imaju obje strane, i proizvođači i potrošači, kao što su pokazala dosad provedena

Sl. 10. Broj ispitanika prema razlogu kupovine ekoloških poljoprivrednih proizvoda

*Ispitanici su mogli odabrati više odgovora odjednom

Izvor: anketno istraživanje, 2021.

istraživanja.

Posljednje pitanje dotaknulo se djelovanja ispitanika po pitanju ekoloških proizvoda u budućnosti. Velika većina ispitanika (100) se ukupno slaže s tvrdnjom da će u budućnosti još više pažnje posvetiti kupovini i konzumaciji ekoloških

poljoprivrednih proizvoda (tab. 4). Samo je 3 ispitanika navelo da se ne slaže s ovom tvrdnjom. Dobiveni odgovori upućuju na to da mladi gledaju u pozitivnom pravcu što se tiče ekoloških proizvoda te da bi njihova važnost mogla postati još veća.

Tab. 3. Broj ispitanika prema slaganju s tvrdnjom: „Upoznat/a sam sa važnošću uloge grupa solidarne razmjene pri prodaji i kupovini ekoloških poljoprivrednih proizvoda“.

Slaganje sa tvrdnjom	Broj ispitanika
Uopće se ne slažem	11
Ne slažem se	26
Niti se slažem, niti se ne slažem	49
Slažem se	36
U potpunosti se slažem	13

Izvor: anketno istraživanje, 2021.

Tab. 4. Broj ispitanika prema slaganju s tvrdnjom: „U budućnosti ću (još) više pažnje posvetiti kupovini i konzumaciji ekoloških poljoprivrednih proizvoda“.

Slaganje sa tvrdnjom	Broj ispitanika
Uopće se ne slažem	0
Ne slažem se	3
Niti se slažem, niti se ne slažem	32
Slažem se	66
U potpunosti se slažem	34

Izvor: anketno istraživanje, 2021.

Zaključak

Koncept održivosti danas predstavlja jednu od ključnih ideja kojoj se teži u svim segmentima upravljanja sustavima, od lokalne do globalne razine. Upravo ekološka poljoprivreda prema mnogim parametrima predstavlja kvalitetnu alternativu danas duboko ukorijenjenom konvencionalnom tipu poljoprivrede. Zbog negativnih posljedica koje konvencionalna poljoprivreda ima na okoliš i zajednice važno je što više razvijati ekološku poljoprivrednu proizvodnju. Po tom pitanju Hrvatska se može pohvaliti neprestanim razvojem ekološke poljoprivredne proizvodnje od 2013. što je vidljivo prema pokazateljima o broju ekoloških proizvođača i rastu površina pod ekološkom proizvodnjom. Ipak, ukoliko se usporedi podatak o ukupnoj površini pod ekološkom proizvodnjom (7,2 %) s podacima najrazvijenijih europskih država, poput Austrije, Estonije i Švedske koje imaju preko 20 % udjela površina pod ekološkom proizvodnjom u ukupno korištenim poljoprivrednim površinama (Eurostat, 2021), očigledno je da ima još prostora za razvoj. U tom je smislu važno ne samo sustavno ulaganje u takav vid poljoprivrede nego i u razvoj tržišta za takve proizvode. Osim poticanja ekološke poljoprivrede kroz financijske poticaje, važno je osvještavati potrošače o prednostima eko proizvoda, osiguravati prostore gdje se mogu održavati tržnice ekoloških proizvoda (na kojima prodaju članovi OPG-ova), poticati rad i djelovanje grupa solidarne razmjene kojima je upravo osnovni cilj direktna kupovina od proizvođača, što donosi višestruku korist za obje strane te općenito za funkcioniranje lokalnih sustava hrane.

Mladi ljudi su nosioci budućeg razvoja zemlje i mogu svojim odlukama uvelike utjecati na smjer kojim će se razvijati ekološka poljoprivredna proizvodnja u Hrvatskoj. Ispitanici koji su sudjelovali u ovom istraživanju većinom pozitivno pristupaju ekološkim poljoprivrednim proizvodima što se može zaključiti na temelju broja oni koji kupuju takve proizvode, mjestima gdje ih kupuju (posebno važno je to što ih veliki broj kupuje izravno od proizvođača), po tome što većina pazi na porijeklo proizvoda, odnosno nastoji kupovati hrvatske proizvode i dr. Za pretpostaviti je da bi kupaca ekoloških proizvoda bilo i više, kada bi i ponuda bila veća. Gledajući ukupnu proizvodnju ekoloških poljoprivrednih proizvoda, navedeni pokazatelji ukazuju da se u Hrvatskoj proizvodi malo ekološkog voća i povrća, te da je mali broj mliječnih i mesnih prerađivača. Iz tog razloga, dio kupaca primoran je kupovati ekološke proizvode stranih proizvođača, umjesto da podržavaju hrvatske proizvođače. Za kraj valja naglasiti da, veliki dio ispitanika nije dovoljno upoznat s djelovanjem grupa solidarne razmjene (samo je jedan ispitanik član jedne takve grupe građana) što također pokazuje da ima mjesta za napredak, ne samo u smislu razvoja proizvodnje nego i razvoja tržišta za ekološke proizvode.

Literatura

BATELJA LODETA, K., GUGIĆ, J., ČMELIK, Z., 2011: Ekološka poljoprivreda u Europi i Hrvatskoj s osvrtom na stanje u voćarstvu, *Pomologia Croatica* 17 (3-4), 135-148.

CIFRIĆ, I., 2003: Značaj iskustva seljačke poljoprivrede za ekološku poljoprivredu. *Sociologija i prostor* 41 (1/2), 5-27.

GRGIĆ, I., IVANKOVIĆ, M., ČAGALJ, M., MILIČEVIĆ, M., SUŠAČ, M., Z., 2019: Ekološka poljoprivredna proizvodnja Hrvatske i turizam, *Glasnik Zaštite Bilja* 42 (4), 8-13.

GOODMAN, D., GOODMAN, M. K., 2009: Alternative Food Networks, u: *International Encyclopedia of Human Geography* (ur. Kitchin, R., Thrift, N.) Elsevier, London, 1-13.

GUGIĆ, J., GRGIĆ, I., DOBRIĆ, B., ŠUSTE, M., DŽEPINA, M., ZRAKIĆ, M., 2017: Pregled stanja i perspektiva razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj, *Glasnik Zaštite Bilja* 40 (3), 20-30.

PEJNOVIĆ, D., CIGANOVIĆ, A., VALJAK, V., 2012: Ekološka poljoprivreda Hrvatske: problemi i mogućnosti razvoja, *Hrvatski geografski glasnik* 74 (1), 141-159.

PUĐAK, J., BOKAN, N., 2011: Ekološka poljoprivreda – indikator društvenih vrednota, *Sociologija i prostor* 49 (2), 137-163.

RENKO, S., BOŠNJAK, K., 2009: Aktualno stanje i perspektive budućeg razvoja tržišta ekološke hrane u Hrvatskoj, *Ekonomski pregled* 60 (7-8), 369-395.

SARJANOVIĆ, I., 2014: Uloga grupa solidarne razmjene u razvoju ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj, *Geoadria* 19 (1) 1-25.

SLAVUJ BORČIĆ, L., 2020: Kratki opskrbeni lanci u Hrvatskoj-perspektiva ekoloških poljoprivrednih proizvođača uključenih u grupe solidarne razmjene, *Hrvatski geografski glasnik* 82 (1), 5-33.

ŠILJKOVIĆ, Ž., 2000: Uloga geografske znanosti u uvođenju ekološke poljoprivrede u geografski prostor Hrvatske, *Socijalna ekologija* 9 (4), 275-285.

ŠILJKOVIĆ, Ž., 2001: Južna Europa u ostvarenju koncepta organske poljoprivrede, *Geoadria*, 6 (1), 93-112.

Izvori

Bogović, M., 2018: Uloga i značaj ekološke poljoprivrede, <https://www.savjetodavna.hr/2018/11/28/uloga-i-znacaj-ekoloske-proizvodnje/> (13.8.2021.)

Državni zavod za statistiku, 2021: Poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo: Ekološka poljoprivreda (23.8.2021.)

Eurostat, Organic farming area in the EU up 46% since 2012, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20210127-1>

Ministarstvo poljoprivrede, 2021: Ekološka, <https://poljoprivreda.gov.hr/istaknute-teme/poljoprivreda-173/poljoprivreda-175/ekoloska/199> (13.8.2021.)

Ministarstvo poljoprivrede, 2021: EKO statistika 2021.xlsx (live.com), <https://poljoprivreda.gov.hr/> (23.8.2021.)

PRIMLJENO: 23.11.2021.

PRIHVAĆENO: 9.3.2022.

NIKOLA RAMOV, univ. bacc. geogr., Zagrebačka 16, 10340 Vrbovec, e-mail: nikola.ramov3023@gmail.com

Doc. dr. sc. LANA SLAVUJ BORČIĆ

Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek, Marulićev trg 19/II., 10000 Zagreb, e-mail: lslavuj@geog.pmf.hr